

2. Русские писатели о литературном труде. Л, 1954, Т.1.-С.481
3. Шевченко Т.Г. Повне збір. тв. у 6-ти т., Т.1.К.,1963-С346.

Марія Козяр
наук.керівник – проф. М.П. Ткачук

СЮЖЕТНО-КОМПОЗИЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ НОВЕЛ ГРИГОРА ТЮТЮННИКА

Григор Тютюнник – один із яскравих представників прози шістдесятників (разом із Євгеном Гуцало, Валерієм Шевчуком, В.Дроздом та ін.), які творили високомистецькі твори, незважаючи на несприятливі умови тоталітарного суспільства.

Шістдесятники прагнули до оновлення української літератури, розширювали її проблематику, жанрово-стильову палітру, зокрема, по-суті, повернули українській прозі психологізм. "На шляху нового відродження української літератури явищем постала передусім реалістично-імпресіоністична новела Григора Тютюнника" [4;28], яка культивувала глибоке проникнення у внутрішній світ людини, моделювання найпотаємніших думок героя, його вразливість до антигуманних явищ тогочасного суспільства.

Джерелом творчості письменника є автобіографізм. Зокрема, автобіографічні риси простежуються у новелах "В сутінки", "Три зозулі з поклоном" та ін. Як зазначає Ніла Зборовська, "історія новели "В сутінки" – психологічна інтерпретація душевного конфлікту між дорослим сином і матір'ю, має глибоке коріння — гостро пережиту в дитинстві образу і зраду" [4;28].

Герої новел прозаїка взяті здебільшого із життя. Це, наприклад, новела "Поминали Маркіяна", про що свідчать слова Тютюнника у листі до перекладачки Н.Дангулової: "... бачив зайця, що пив воду із Псла і витирав вуса лапою точно так, як робив це покійний Маркіян, випивши чарку..." [3;101].

Сюжет письменник будує здебільшого навколо однієї події, але такої, яка розкриває сутність людини, мотивує її вчинки, життєву позицію (це простежуємо у новелах "Син приїхав", "Оддавали Катрю", "Кізонька" та ін.). Цій меті підпорядкований і своєрідний конфлікт у творах Тютюнника: переважно він чітко не виявлений, внутрішній. "Наші читачі врешті-решт навчаться розгадувати сюжетні ходи, і вони стануть такими ж банальними, як сентименталізм. Майбутнє за цікавими різними типами людей, характерами" — писав новеліст у своєму щоденнику (із записної книжки №3, 1961 р.). І ще: "Внутрішній сюжет заразливіший, від нього читачеві трудніше відчепитися, піти, забути, тобто сюжет- настрої" — вважає автор (щоденник №3; 28 листопада 1961 року) [5; 29]. Розкриття внутрішнього світу персонажа досягається за допомогою такого оповідного прийому, як внутрішня фокалізація (новели "Зав'язь", "В сутінки", "Тайна вечера", "Комета", "Сито, сито...", "Обнова" та ін.).

Основою побудови сюжету твору є художня деталь, слово, що неодмінно бере участь у творенні образу, характеру чи переростає у символ. Григор Тютюнник — майстер художньої деталі, яка рідко виступає як одноразова. Здебільшого використовується новелістом повторювана деталь, або ще її називає Тарас Аврахов кільцевою, бо вона "ніби обрамлює новелу, творить своєрідне ідейно-змістове кільце" [2;17]. Це спостерігаємо у новелах "Оддавали Катрю", "Дикий", "Холодна м'ята". У новелі "Кленовий пагін" це руки діда Христоні, "поскладувані одна на одній, мов дві пелюсточки", а також деталі-образи шашеля і павутини, які повторюються на початку і в кінці твору з метою доповнити образ діда Христоні, підкреслити його старість і немічність. Важливу естетичну роль відіграє фінальна деталь, оскільки у творі, невеликому за обсягом, композиція найчастіше представляє собою лінійний розвиток по висхідній, спрямований до фіналу, кінцівки, в якій і знаходиться точка найвищого напруження (новели "Комета", "Сміхота").

"Новела Гр. Тютюнника — це настрої, що пишеться фарбою, звуком, саханням душі, а тому гостро діє на "нерви читача", — відзначає Ніла Зборовська [4;30]. Це єднає письменника з імпресіоністами. На нюхових деталях побудована новела "Холодна м'ята", зорових- "Червоний морок", "Зав'язь", майже в кожній новелі зустрічаємо звуконаслідування як різновид слухової деталі.

Композиція новел Тютюнника здебільшого складна. Дуже часто автор вдається до анахронії, тобто порушує хронологічну послідовність подій. Найчастіше це спогади головного героя (новели "В сутінки", "На згарищі", "Холодна м'ята", "Іван Срібний").

Окрім твори прозаїка об'єднані у цикли. Як наприклад, цикл "Крайнебо", написаний

ліричною ритмізованою мовою, що надає цим творам поетичності. Цикл "Крайнебо" складається з чотирьох творів: "Прослідок", "Груші з копанки", "Людям на добро", "Колиска", які об'єднані образом-деталлю крайнеба, деякими спільними персонажами та місцем зображуваних подій.

Своєрідним триптихом виступають новели "Син приїхав", "Оддавали Катрю" та "Поминали Маркіяна", які об'єднані тим, що розповідають про найважливіші події в житті людини: народження, одруження, старість і смерть.

Важливим засобом характеротворення виступає пейзаж, а також портрет. Пейзаж у новелах використовується здебільшого для того, щоб підкреслити настрій та переживання персонажів, тобто він є психологічним. Портрет подається не повністю, як у новелах ХІХст., а окремими штрихами, деталями, які допомагають реципієнту уявити образ героя повністю.

З точки зору наратології (за типологією Ж.Женнета) виділяють чотири основні варіанти наративної структури: гетеродієгетичний наратор в екстрадієгетичній ситуації; гетеродієгетичний наратор в інтрадієгетичній ситуації; гомодієгетичний наратор в інтрадієгетичній ситуації.

Найчастіше письменником використовується наративна ситуація першого рівня (гетеродієгетичний наратор в екстрадієгетичній ситуації). Це такі твори як: "На згарищі", "Іван Срібний", "Холодна м'ята", "Кленовий пагін", "Печена картопля", "Проти місяця" та ін. Тут розповідач не є персонажем твору і розповідає не про себе, за рахунок чого досягається об'єктивність розповіді.

Гомодієгетичний наратор в екстрадієгетичній ситуації присутній у новелах: "В сутінки", "Сито, сито...", "Тайна вечера", "Зав'язь", "Обнова" та ін. Тут розповідь подається через суб'єктивне бачення одного з персонажів (використовується оповідний прийом внутрішньої фокалізації).

Гомодієгетичний наратор в інтрадієгетичній ситуації виступає у творах "Комета", "Три зозулі з поклоном".

Має рацію Тарас Аврахов, який зазначає, що письменникові вдалося "стерти видиму грань між художнім твором, який будучи витвором людського розуму, є "штучним", та дійсністю. Складається враження, що життєва справжність мовби перенеслася на сторінки новел" [1;46].

Таким чином, можемо стверджувати, що для новелістики Григора Тютюнника характерне багатство сюжетно-композиційної структури новел, правдивість зображення характерів, ліризм, психологізм, які формують внутрішній сюжет, цікаві форми наративу, мистецтво портретних і пейзажних характеристик, мовлення персонажів, роль художніх деталей.

Література

1. Аврахов Т. Екзистенція в художньому слові Григора Тютюнника // Українська мова і література в школі. — 1992. — №9-10. — С.46-48.
2. Аврахов Т. Поліфункціональність художньої деталі у творчості Григора Тютюнника // Українська мова і література в школі. — 1989. — С.16-22.
3. Вічна загадка любові: Літературна спадщина Григора Тютюнника. Спогади про письменника. — К., 1988. — 495с.
4. Зборовська Н. Стильовий портрет шістдесятництва // Слово і час. — 2001. — №12. — С26-32.
5. Мороз Л.З. Григор Тютюнник: Нарис життя і творчості. — К.: Дніпро, 1991. — 207с.
6. Тютюнник Г.М. Вибрані твори: Оповідання, повісті.-Дніпропетровськ: Січ, 2000.— 449с.